

LKAB streiken — et sammendrag

"Bedriftsledelsens første plikt er å sørge for høy produktivitet og for tjeneste. De ansattes velferd må komme i annen rekke...." 1)

Sverre Walter Rostoft,
norsk industriminister

LKAB er en usedvanlig rik og lønnsom bedrift. Det ble gitt utbytte på 20-25% av aksjekapitalen i de fleste årene etter 1957, da staten overtok. I 1967 ble utbyttet senket til 10%, i 1968 var det 12% og i 1969 8%. Bruttooverskuddet var samme år ca 400 millioner sv.kroner, dvs. ca 40% av omsetningen.

Twisten som utløste streiken gjaldt 35 øre, og begynte i Svappavaara. Arbeiderne krevde ved akkordforhandlingene 3,5 øre pr tonn (13,50 sv.kr. pr time). LKAB bød 1,8 øre pr tonn. Etter 6 måneders diskusjon hadde LKAB senket budet til 1,5 øre. Under nye forhandlinger stilte LKAB ultimatum: ta 1,9 øre eller de gamle akkordene. Dermed var forhandlingene slutt. 40 øre pr time skilte partene.

Når det gjelder "produktivitet" er LKAB et solid foretak. I regnskapsåret 1957/58 produserte 8200 ansatte 12,9 millioner tonn malm. 10 år senere ble det produsert 25,5 mill. tonn med 6800 ansatte. Mens produksjonen var fordoblet var antall arbeidere redusert med 1400.

I 1958-60 ble det under kraftig motstand fra arbeiderne innført stempling, og en minutuøs kontroll av arbeidernes bevegelser på arbeidsplassen ble innledet. De omfattende rasjonaliseringene har ført med seg: mindre produksjonsgrupper, økt styring fra nivåer uten direkte

kontakt med arbeiderne, innføring av arbeidsvurderings-systemet UMS (Ultra Moderne Slaveri er gruvearbeidernes oversettelse av det amerikanske standardtidssystemet). UMS har betydd at flere arbeidere har fått mavesår av tempoet, opplyser Rantatalo, og fortsetter:

"Nå er det ikke mange over 35 år som kan arbeide på UMS. De blir flyttet, de orker det ikke mer.

35?

- Ja, ... vi har hele tida kjempet imot det. Det drar også så mye med seg. Bare for å få litt større fortjeneste sjusker en fra seg arbeidet."

Eieren, finansminister Stång: "...LKAB ... skall drives efter affärsmässiga principer" (Prp. nr.171, år 1956)

Den grunnleggende årsaken til gruvearbeidernes streik er at LKAB ikke bare er en virksomhet som bryter malm, men en bedrift, en kapitalistisk forretning. Som sådan har den til hovedoppgave å forøke kapitalen, de ansatte og deres ve og vel er først og fremst midler i denne målsettingen. Skal utbyttet maksimeres må lønningene presses ned så mye som mulig. Gjennomsnittslønnen før streiken var ca.13 sv.kroner i timen under jord, og ca 11 kr. over. Det var meget store lønnsforskjeller, under jord svingte lønningene mellom 11 og 20 kroner, over jord mellom 9 og 13 kroner.

9.desember 1969 i Svappavaara: 35 arbeidere nedlegger arbeidet i protest mot en akkordfastsettelse som ligger 40 øre pr time under arbeidernes krav. LKAB reagerer med trusel om å stenge hele gruva og avskjedige samtlige 350 ansatte. Arbeiderne blir enda mer forbannet "Har bedriften råd til å lukke gruva har den vel råd til å gi oss skikkelig lønn."

10.desember i Kiruna: Arbeiderne streiker spontant og solidarisk ved å sette seg ned i gruva.

11.desember: Streiken blir total og organisert. 5000 mann legger ned arbeidet og flertallet møtes på det første streikemøtet om kvelden. De første kravene framsettes: forhandlinger i Kiruna, minstelønn på 13,50 over jord og 15,00 under, lønnsutjevning, månedslønn, bort med UMS, bedre personalpolitikk, direktøren må gå, 60 års pensjonsalder, bedre luft og mindre larm i gruva, bedriftslegen bør vise større personlig omsorg for pasientene og ikke engasjere seg så mye for bedriften. Fra en tilsynelatende tilfeldig liste med isolerte krav utviklet det seg etterhvert en detaljert og prioritert liste der alle kravene dreide seg om mennskeverd.

LUSPA: "Man kan kompromissa om mycket, men inte om människovärdet".

Fra en begrenset konflikt med begrensede lønnskrav ble det en total streik for radikale forandringer.

På streikemøtet velges en streikekomité på 9 medlemmer som ikke er bundet av hele registeret med lover og paragrafer og regler og forordninger, men som er under de streikendes fullstendige kontroll. Organisasjonsformen motsvarte innholdet i arbeidernes kamp: kampen mot den autoritære ledelses-struktur.

Gruvearbeiderforbundet og LO motarbeidet streiken helt fra begynnelsen: "ulovlige metoder", "fredsplikt" osv. Sosialdemokratisk presse: "kommunistdirigert streik" Masse-mediaene forsøker etterhvert systematisk å splitte de streikende.

Medlemmene av streikekomiteen var i 40-50 års alderen med flere ti-år av slit for LKAB bak seg. Komiteens eldstemann har vært i LKAB i 47 år. Den valgte ledelsen i fagforeningen er i 30-års alderen.

LUSPA (nå medlem av streikekomiteen): *"Ord har det inte saknats. Vad som saktnas er handling. Gruvarbetarna pratar inte så mycket, men dom handlar mera. Vi har i handling visat mer än 20 års prat."*

Streikekomiteen førte fram de krav som stormøtene har vedtatt: ingen gjenopptagelse av arbeidet før bedriften skriftlig har gått med på en overenskomst med streikekomiteen. På stormøtene tar mange tidligere tause og nedtrykte arbeidere ordet, de snakker om dårlige arbeidsforhold, om røyken og gassen, om direktørens dumheter, om hvordan de nå under streiken for første gang kjenner seg som virkelige mennesker.

29. desember: Arbeiderne velger en felles forhandlingsdelegasjon på 27 mann.

7. januar møtes LKAB's styre i Stockholm. Til stede er: riksbanksjef Åsbrink (form.), envøjen, landshøvding Lemne, TCO-direktøren Nordenskiöld, tekn. dir. Olsson, Grängesbergssbolagets sjef Waldenström og fagforeningens Lindahl. Herrene vedtar å ikke forhandle med arbeiderne før arbeidet er gjenopptatt - de skal tvinges på kne. Arbeidsgiverforeningen gir samme råd.

LUSPA: *"Om en vanlig arbetare vill skaffa sig samma mänskliga villkor som andra grupper i samhället, blir det et motstånd utan like"*.

26. januar: Arbeiderne presenterer kravene i 12 punkter.

PUNKT 2: Minstelønn på 15 kroner i timen over jord. Minstelønn på 17 kroner i timen under jord. Månedslønn innføres. Rekreasjonsbidrag settes lik funksjonærenes. Utdannelseslønn betales med elevens foregående månedslønn. Helgedags-erstatning innføres. Overtidstillegg, erstatning for ubekvem arbeidstid og skifttillegg settes lik funksjonærenes. UMS skal avskaffes.

PUNKT 4: Pensjonsalderen for gruvearbeidere senkes til 60 år. Nåværende pensjonsbeløp skal forhøyes betraktelig.

PUNKT 6: Miljø- og allmenne sikkerhetsspørsmål. a) Umiddelbare undersøkelser av gruveluften, foretatt av upartiske leger og forskere. d) Industrilegen skal ikke være ansatt av bedriften, men av kommunen. e) Verneklær og sko utleveres ved arbeid i sterk varme eller kulde. f) Siste vedtak om husleieøkningen trekkes tilbake.

PUNKT 7: De 31 lederskapstesene til Kenning skal øyeblikkelig avskaffes i bedriften.

PUNKT 8: Hver måneds inntjente feriepenger innsettes på sperret konto. Renter påføres kontoen.

PUNKT 9: LKAB's hovedkontor legges der malmen er.

PUNKT 11: LKAB skal gå ut av Arbeidsgiverforeningen.

Forhandlingene begynner for alvor, LKAB gjør innrømmelser.

3. februar: Streikekomiteen gjør enstemmig vedtak om at arbeidet bør gjenopptas, og dagen etter går LKAB-arbeiderne igjen på jobben.

Akkordlønn er avløst av fast månedslønn, de aller fleste fikk samtidig økt fortjeneste. En vanlig økning var 3000 svenske kroner årlig. Det var de umiddelbare resultatene.

MERKNADER

- 1) Foredrag i 1962, gjengitt i Thorsrud og Emery: "Industrielt demokrati", Universitetsforlaget, Oslo 1964, s.23

Sammendraget er laget ved hjelp av diverse avisartikler og "LKAB streiken", særnummer av ZENIT nr.16 1/2, og Asger Boertmann og Kjell Schmidt: "Et skridt virkelig bevegelse" KURASJE nr 2-3 1970, København.